

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΠΟ32 ΔΥΟ ΘΕΣΜΟΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ
ΜΑΪΟΣ 2010
1650 ΛΕΞΕΙΣ

Εκφώνηση εργασίας:

Ποια πιστεύετε ότι πρέπει να είναι η αποστολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας (σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο); Η επαγγελματική αποκατάσταση ή η παιδεία εκείνη που θα περιορίζει τη βαρβαρότητα της φυσικής επιλογής «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό» που τείνει να επικρατήσει στην αγορά εργασίας;

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
1. Μετανεωτερικήτητα και μεταμοντερνισμός.....	5
2. Οι κίνδυνοι.....	5
3. Οι αντιρρήσεις.....	6
Επίλογος.....	8

Εισαγωγή

Ο ρόλος και η μορφή της ανώτατης εκπαίδευσης από τον Μεσαίωνα μέχρι τον 20ο αιώνα πέρασαν από πολλές αλλαγές. Ήδη από τον Μεσαίωνα ο Jean Gerson χαρακτήρισε τα πανεπιστήμια ως έναν καθρέφτη του συνόλου της κοινωνίας¹. Οι κοινωνικές αλλαγές επιδρούσαν πάντα στη μορφή και το περιεχόμενο της διδασκαλίας: τα μεσαιωνικά μοναστήρια με τη μοναστηριακή δομή και το θεοκρατικό καθεστώς αντιμετώπισαν κρίση που οδήγησε σε ριζικές αλλαγές τον 15ο και 16ο αιώνα με την έλευση της Αναγέννησης και του Ουμανισμού². Ο Διαφωτισμός έφερε τον 17ο αιώνα ακόμη περισσότερες αλλαγές, μεταξύ άλλων και την απώλεια του διεθνούς χαρακτήρα των πανεπιστημίων και τη μετατροπή τους σε εθνικούς θεσμούς³.

Από νωρίς όμως η εξουσία, κοσμική και εκκλησιαστική, αντιλήφθηκε τη σημασία της ανώτατης εκπαίδευσης. Οι έριδες των εξουσιών γύρω από τα πανεπιστήμια είχαν ως αποτέλεσμα τη θεσμοθέτηση από πολύ νωρίς της αυτονομίας του πανεπιστημίου. Μια αυτονομία που επέτρεψε στα πανεπιστήμια να θέσουν την αναζήτηση της αλήθειας ως απόλυτο αίτημα κάθε πνευματικής δραστηριότητας και να είναι από τους λίγους θεσμούς της ιστορίας που επέδειξαν τέτοια μακροβιότητα και τέτοια συνέχεια δομής στόχων⁴.

Αυτή η αυτονομία όμως ποτέ δεν το απομόνωσε από την κοινωνία. Το πανεπιστήμιο βρίσκεται ενσωματωμένο σε αυτήν και η πανεπιστημιακή κοινότητα κατασκευάζεται κάθε στιγμή και σε κάθε τόπο, ως δυναμικό διακύβευμα, όπως αναφέρει ο Ρήγος, μέσα από τις αντιστάσεις του και τις αποδοχές απέναντι στην εξουσία και στις κρατικές οικονομικές, πολιτιστικές και άλλες πιέσεις. Ακριβώς λοιπόν επειδή είναι ο πλέον ελεύθερος και ανοιχτός θεσμός καθίσταται και ο πιο ευαίσθητος και ευάλωτος σε επιθέσεις⁵. Η ανώτατη εκπαίδευση δέχεται τέτοιες επιθέσεις στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας, που απειλούν να αλλάξουν τον χαρακτήρα της ανώτατης εκπαίδευσης για άλλη μια φορά, ίσως όμως πιο ριζικά από κάθε άλλη φορά.

1 Γ. Γκότσης - Α. Συριάτου, *Δύο Θεσμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού*, Πάτρα 2001, σ. 54.

2 Στο ίδιο, σ. 91.

3 Στο ίδιο, σ. 121.

4 Στο ίδιο, σ. 52-57.

5 Α. Ρήγος, *Πανεπιστήμιο, ιδεολογικός ρόλος και ρόλος: από το Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα*, Αθήνα 2000, σ. 232-233.

1. Μετανεωτερικότητα και μεταμοντερνισμός

Ο Πελεργρίνης στο «Λεξικό της Φιλοσοφίας» ορίζει τη μετανεωτερικότητα ως την *διδασκαλία που, στην ιστορία του πολιτισμού, διαδέχθηκε, κατά τον 20^ο αιώνα, το ρεύμα της νεωτερικότητας και αντιπαρατέθηκε σε αυτό*. Χαρακτηριστικά της είναι η αποκήρυξη της κυριαρχίας του λόγου, η απόρριψη της καθολικής αλήθειας και η υιοθέτηση της αρχής της αποδόμησης βάσει της οποίας κάθε κείμενο είναι ανοιχτό σε πολλαπλές αναγνώσεις και σε ποικίλες ερμηνείες⁶.

Η Λεοντίδου διακρίνει τον μεταμοντερνισμό από την μετανεωτερικότητα (έννοιες που ο Πελεργρίνης ταυτίζει). Η μετανεωτερικότητα ως κοινωνικό πλαίσιο εμπεριέχει κατά τη Λεοντίδου τον μεταμοντερνισμό ως ρεύμα. Ο μεταμοντερνισμός, *μέθοδος αναστοχασμού της επιστημονικής δραστηριότητας με άξονα την αποδόμηση*, είναι η διδασκαλία στην οποία αναφέρεται ο Πελεργρίνης. Η μετανεωτερικότητα ορίζεται ως «εποχή» (epoch) που προκαλεί ρήξη με το παρελθόν από άποψη πολιτισμική, κοινωνική και οικονομική, συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση ή τον μεταφορντισμό και αντιδιαστέλλεται από μεγάλο μέρος της ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας με τη «νεωτερικότητα⁷».

Σε αυτό το κείμενο θα χρησιμοποιήσουμε τους όρους «μετανεωτερικότητα» και «μεταμοντερνισμός» με τις έννοιες που τους προσδίδει η Λεοντίδου, όχι αξιολογώντας τους δύο ορισμούς, αλλά για πρακτικούς λόγους, καθώς η έννοια της παγκοσμιοποίησης παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση της αλληλεπίδρασης πανεπιστημίου και κοινωνίας στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

2. Οι κίνδυνοι.

Η παγκοσμιοποίηση, μια πολυδιάστατη διαδικασία με οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, οδήγησε κατά τον Τζάρτζα στην εμπορευματοποίηση, μαζικοποίηση και διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς και στην αυξανόμενη εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος, με αποτέλεσμα να τίθεται σε κίνδυνο η αυτονομία του πανεπιστημίου⁸. Ο de Montlibert επισημαίνει τα σχέδια των κυβερνήσεων να μετατρέψουν το πανεπιστήμιο ώστε αυτό να υπηρετεί μια «οικονομία της γνώσης⁹», ένας όρος

6 Θ. Πελεργρίνης, *Λεξικό της Φιλοσοφίας*, Αθήνα 2005, σ. 383.

7 Λ. Λεοντίδου, *Αγεωγράφητος Χώρα*, Αθήνα 2005, σ. 254-255.

8 G. Tzartzas, «*Education and Postmodernism*», στο: *UNESCO Conference on Intercultural Education*, University of Jyväskylä, Johanna Lasonen and Leena Lestinen (ed.), Finland 2003, CD-ROM, σ. 2.

9 C. de Montlibert, *Οι ευρωπαϊκές μεταρρυθμίσεις για το πανεπιστήμιο και την έρευνα*, (συμπληρωματικό υλικό CD), σ. 1.

που από μόνος του αποκαλύπτει τους κινδύνους που απειλούν την αυτονομία του πανεπιστημίου: εμπορευματοποίηση της γνώσης, επιχειρηματική διαχείριση και επαγγελματοποίηση¹⁰.

Ο de Montlibert αναφέρεται χρονικά στις αρχές του 21ου αιώνα, όμως η προσπάθεια ταύτισης των στόχων ανώτατης εκπαίδευσης και κεφαλαίου ήταν ήδη εμφανής στην ακαδημαϊκή πραγματικότητα των αμερικανικών πανεπιστημίων των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα, όπως αναφέρει ο Ράσης¹¹. Η προσπάθεια ενσωμάτωσης της ανώτατης εκπαίδευσης στο καπιταλιστικό σύστημα συνεχίζεται και τη δεκαετία του '60 προκαλώντας μια πρωτόγνωρη στην ιστορία των Η.Π.Α. δυναμική φοιτητική εξέγερση¹², και τελικά επί προεδρίας Reagan η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά εργαλειακή διάσταση, καθώς τα πανεπιστήμια υιοθετούν το επιχειρηματικό πνεύμα της αγοράς¹³.

Αυτήν την νεοφιλελεύθερης έμπνευσης πορεία προς την επιβολή μιας λογικής διαχείρισης βάσει ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων βλέπει ο de Montlibert να απειλεί τώρα και τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια¹⁴. Οι Παναγιωτόπουλος και Θάνος επισημαίνουν τη συμβολική κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού στη δημόσια συζήτηση για την εκπαίδευση¹⁵, καθώς και την προσπάθεια εγκαθίδρυσης ενός μονοσήμαντα διαχειριστικού τρόπου θέασης της εκπαίδευσης και νομιμοποίησης ενός ολόκληρου μοντέλου οργάνωσης της κοινωνίας που μεταθέτει τις κοινωνικές αιτίες στην ατομική ευθύνη¹⁶.

3. Οι αντιρροήσεις

Αυτή η εργαλειακή αντιμετώπιση της ανώτατης εκπαίδευσης έρχεται σε αντίθεση με τον θεσμικό ρόλο του πανεπιστημίου όπως τον αντιλαμβάνονται πολλοί διανοούμενοι. Αντί για έναν μηχανισμό που εξυπηρετεί τους νόμους της αγοράς και της ζήτησης, ο Ρήγος βλέπει στο πανεπιστήμιο τον κατεξοχήν θεσμό του Ορθού λόγου, τον μοναδικό θεσμό κοινωνικού αναστοχασμού της συγκρότησης του συνόλου της νεωτερικής κοινωνίας¹⁷. Προτάσσει μάλιστα και τους τρεις τομείς στους οποίους το πανεπιστήμιο φέρει ευθύνη σύμφωνα με τον

10 Στο ίδιο, σ. 8.

11 Σ. Ράσης, *Τα Πανεπιστήμια χθες και σήμερα. Συμβολή στην Ιστορία της Εκπαίδευσης: Η Αγγλοσαξωνική Εμπειρία*, Αθήνα 2004, σ. 306.

12 Στο ίδιο, σ. 375.

13 Στο ίδιο, σ. 390.

14 de Montlibert, *ό.π.*, σ. 14.

15 Ν. Παναγιωτόπουλος, Θ. Θάνος, *Η απομάγευση του κόσμου*, Αθήνα 2008 (συμπληρωματικό υλικό μελέτης στο portal της ΕΠΟ32), σ. 2.

16 Στο ίδιο, σ. 4.

17 Ρήγος, *ό.π.*, σ. 231.

Habermas: την ευθύνη της μετάδοσης στους φοιτητές επαγγελματικών προδιαγραφών και ικανοτήτων που δεν περιέχονται στην επαγγελματική γνώση καθαυτή, την ευθύνη της ερμηνείας, της μετάδοσης και της ανάπτυξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται το πανεπιστήμιο και την ευθύνη της διαμόρφωσης πολιτικής συνείδησης στα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας¹⁸.

Ο de Montlibert βλέπει στο πανεπιστήμιο μια ουτοπία εν δράσει, που, ως ένα «αιρετό σύμπαν» μέσα σε έναν ιεραρχικό κόσμο και με την καταλυτική επίδραση της νομικά κατοχυρωμένης ελευθερίας της σκέψης, επιτρέπει την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης¹⁹. Ο Τζάρτζας σημειώνει την ανάγκη για ένα πανεπιστήμιο ελεύθερο από εξαρτήσεις που να διεκδικεί όχι μόνο την ακαδημαϊκή ελευθερία, αλλά το απόλυτο δικαίωμα να θέτει ερωτήματα και να τα εκφράζει δημόσια, ώστε να υπηρετεί την εξερεύνηση της αλήθειας και της γνώσης²⁰.

Στα πλαίσια της μετανεωτερικότητας και με δεδομένες τις συνθήκες που διαμορφώνονται, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές, η αντίθεση που περιγράψαμε ως τώρα, πλαισιώνεται από επιπλέον ερωτήματα. Πέρα από τους κινδύνους που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση για την ανώτατη εκπαίδευση, δημιουργούνται παράλληλα και οι προϋποθέσεις για την αντιμετώπισή τους. Ο Τζάρτζας για παράδειγμα αναφέρεται στον κίνδυνο δημιουργίας μιας παγκόσμιας κουλτούρας, μιας ομογενοποίησης που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια πολιτισμική ηγεμονία. Ως αντίβαρο σε αυτήν την ηγεμονία, αντιπαραθέτει τον ρόλο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ενάντια στις διακρίσεις και τον ρατσισμό, τον εθνοκεντρισμό, τον εθνικισμό και τα στερεότυπα²¹.

Ο de Montlibert τονίζει τη σημασία που μια γενική εκπαίδευση υψηλού επιπέδου (η οποία κινδυνεύει από την επαγγελματοποίηση) μπορεί να έχει για τους εργαζόμενους σε μια εποχή που λόγω της παγκοσμιοποίησης η αγορά δεν είναι πλέον προβλέψιμη. Παρατηρεί επίσης και τον ιδεολογικό στόχο της επαγγελματοποίησης: μια προσπάθεια υποταγής του «πνεύματος» της επιμόρφωσης στις επιθυμίες των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων και διατήρησης των κοινωνικών δομών²². Ένα σημείο που δεν διαφεύγει της προσοχής των Παναγιωτόπουλου - Θάνου, που παρατηρούν ότι η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης δεν κατάργησε τις

18 Στο ίδιο, σ. 230-231.

19 de Montlibert, *ό.π.*, σ. 9.

20 Tzartzas, *ό.π.*, σ. 3.

21 Στο ίδιο, σ. 4.

22 de Montlibert, *ό.π.*, σ. 10.

κοινωνικές ανισότητες, αλλά απλώς τις μετέθεσε, καθώς ο πληθωρισμός των τίτλων ενδυνάμωσε τις κοινωνικές και σχολικές ιεραρχίες μεταξύ ιδρυμάτων και επιστημονικών κλάδων²³.

Επίλογος

Το ερώτημα που τίθεται σχετικά με την αποστολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας δεν είναι εύκολο να απαντηθεί άμεσα. Μπορούμε να προσδιορίσουμε με σχετική ευκολία ποιος **δεν** πρέπει να είναι ο ρόλος του πανεπιστημίου, λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία του και τα μέχρι τώρα επιτεύγματά του. Ο Ρήγος αναφέρεται σε ένα ιδιότυπο «πανεπιστημιακό συμβόλαιο» που συνέχει τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας ως πράξη ελευθερίας, η οποία δεν στοχεύει σε κανένα αποτέλεσμα υλικής φύσεως²⁴. Αν το πανεπιστήμιο μετατρεπόταν σε ένα σύστημα παραγωγής επαγγελματιών, αυτό το συμβόλαιο και η ελευθερία που συνεπάγεται θα έπαυαν να υπάρχουν. Η εργαλειακή αντιμετώπιση της ανώτατης εκπαίδευσης έρχεται σε αντίθεση με την ίδια την ουσία του θεσμού του πανεπιστημίου. Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, η εξερεύνηση της αλήθειας και της γνώσης, ο κοινωνικός αναστοχασμός, ζητούμενα απαραίτητα για τη λειτουργία και ανάπτυξη της κοινωνίας, είναι από οικονομικής απόψεως «άχρηστα», έως και επικίνδυνα. Ο διαχωρισμός του πολιτικού από το οικονομικό ως κύριο χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης²⁵, αν εφαρμοστεί στην ανώτατη εκπαίδευση, θα μπορούσε να έχει πολύ αρνητικά αποτελέσματα στην ίδια την κοινωνία. Μια αστική κοινωνία, η λειτουργία της οποίας στηρίζεται στη γνώση και τη συνείδηση των πολιτών-εκλεκτόρων και αντικατέστησε την παλαιότερη κοινωνική οργάνωση στην οποία η εξουσία ανήκε «ελέω θεού» σε μια μειοψηφία, θα κινδύνευε να οπισθοδρομήσει στο παλιό σύστημα, με μια «ελέω αγοράς» αυτή τη φορά μειοψηφία στην εξουσία.

Η ανώτατη εκπαίδευση δεν μπορεί να επιδράσει άμεσα σε ζητήματα όπως η λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η αποστολή του πανεπιστημίου δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι η απονομή τίτλων - κάτι που γίνεται φανερό από το πρόβλημα του πληθωρισμού των τίτλων. Η αποστολή της ανώτατης εκπαίδευσης πρέπει να είναι, μέσα από την αλληλεπίδραση πανεπιστημίου-κοινωνίας, η διαμόρφωση της ίδιας της κοινωνίας, η δημιουργία εκείνων των συνθηκών που θα επιτρέψουν στην κοινωνία να αποφύγει τις παγίδες της παγκοσμιοποίησης και να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που αυτή προσφέρει. Η διατήρηση του θεσμικού ρόλου του πανεπιστημίου ως *θεματοφύλακα των ενιαίων και ολοκληρωμένων προϋποθέσεων για*

23 Παναγιωτόπουλος-Θάνος, *ό.π.*, σ. 24.

24 Ρήγος, *ό.π.*, σ. 234.

25 Tzartzas, *ό.π.*, σ. 3.

την πρόσβαση στην ανθρώπινη γνώση²⁶, ως ο κατεξοχήν θεσμός του Ορθού Λόγου, ως ο μοναδικός θεσμός κοινωνικού αναστοχασμού²⁷, είναι κρίσιμη για την εποχή της μετανεωτερικότητας.

Αλλά η προσπάθεια δεν πρέπει να μείνει στη διατήρηση του πανεπιστημίου της νεωτερικότητας. Ο de Montlibert για παράδειγμα κρίνει αρνητικά τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, εν μέρει δικαιολογημένα διότι κρίνει παρατηρώντας τις προσπάθειες εμπορευματοποίησης στο συγκεκριμένο τομέα²⁸. Όμως οι νέες τεχνολογίες είναι μια πραγματικότητα και δεν μπορούν να αγνοηθούν. Αν το πανεπιστήμιο είναι μια ουτοπία εν δράσει, τότε πρέπει να εξελιχθεί: το πανεπιστήμιο της νεωτερικότητας πρέπει να εξελιχθεί στο πανεπιστήμιο της μετανεωτερικότητας και η ακαδημαϊκή κοινότητα πρέπει να εργαστεί προς την κατεύθυνση μιας νέας ουτοπίας. Ο Ρήγος αναφέρεται στην εισβολή στο εσωτερικό του πανεπιστημίου μιας μεταμοντέρνας αποδομητικής σκέψης ως κάτι αρνητικό²⁹. Ίσως όμως μια αναδόμηση των μονολιθικών τίτλων σπουδών βασισμένη στην αρχή της αποδόμησης (σε μια εποχή μάλιστα που η διεπιστημονικότητα ξαναφέρει στο προσκήνιο τον homo universalis) και η κατάργηση των στεγανών μεταξύ των τμημάτων των πανεπιστημίων να είναι χρήσιμη ως αντίσταση στις ιεραρχίες και τον εσωτερικό διαχωρισμό που αναφέρουν οι Παναγιωτόπουλος-Θάνος. Η κατεύθυνση που προσπαθούν να δώσουν στην ανώτατη εκπαίδευση οι «δυνάμεις της αγοράς» μπορεί να είναι λανθασμένη καθώς δεν εξυπηρετεί το γενικότερο συμφέρον της κοινωνίας, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να μείνει ανέγγιχτη από τις αλλαγές που φέρνει η εποχή της μετανεωτερικότητας.

---

26 Ρήγος, *ό.π.*, σ. 233.

27 Στο ίδιο, σ. 231.

28 de Montlibert, *ό.π.*, σ. 8-9.

29 Ρήγος, *ό.π.*, σ. 233.

Βιβλιογραφία

- Γκότσης Γ. - Συριάτου Α., *Δύο Θεσμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού*, ΕΑΠ, Πάτρα 2001.
- Λεοντίδου Λ., *Αγεωγράφητος Χώρα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.
- de Montlibert C., *Οι ευρωπαϊκές μεταρρυθμίσεις για το πανεπιστήμιο και την έρευνα*, (συμπληρωματικό υλικό CD)
- Παναγιωτόπουλος Ν., Θάνος Θ., *Η απομάγευση του κόσμου*, Αθήνα 2008 (συμπληρωματικό υλικό μελέτης στο portal της ΕΠΟ32)
- Πελεγρίνης Θ., *Λεξικό της Φιλοσοφίας*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.
- Ράσης Σ., *Τα Πανεπιστήμια χθες και σήμερα. Συμβολή στην Ιστορία της Εκπαίδευσης: Η Αγγλοσαξωνική Εμπειρία*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2004.
- Ρήγος Α., *Πανεπιστήμιο, ιδεολογικός ρόλος και ρόλος: από το Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2000.
- Tzartzas G., «*Education and Postmodernism*», στο: *UNESCO Conference on Intercultural Education*, University of Jyväskylä, Johanna Lasonen and Leena Lestinen (ed.), Finland 2003, CD-ROM.

Είναι ελεύθερη:

- **η διανομή:** Η αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό του Έργου

- **να διασκευάσετε** —να υιοθετήσετε το έργο

Υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- **Αναφορά.** Θα πρέπει να κάνετε την αναφορά στο έργο με τον τρόπο όπως αυτός έχει οριστεί από το δημιουργό ή το χορηγούντα την άδεια (χωρίς όμως να εννοείται με οποιονδήποτε τρόπο ότι εγκρίνουν εσάς ή τη χρήση του έργου από εσάς).

- **Μη Εμπορική Χρήση.** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το έργο αυτό για εμπορικούς σκοπούς.

- **Παρόμοια διανομή.** Εάν αλλοιώσετε, τροποποιήσετε ή δημιουργήσετε περαιτέρω βασισμένοι στο έργο θα μπορείτε να διανείμετε το έργο που θα προκύψει μόνο με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

- Για κάθε επαναχρησιμοποίηση ή διανομή, πρέπει να καταστήσετε σαφείς στους άλλους τους όρους της άδειας αυτού του Έργου. Ο καλύτερος τρόπος για να πράξετε αυτό είναι να δημιουργήσετε ένα σύνδεσμο με το διαδικτυακό τόπο της παρούσας άδειας.
- Κάθε ένας από τους παραπάνω όρους μπορεί να παρακαμφθεί εάν πάρετε άδεια από το δικαιούχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
- Τίποτα στην άδεια αυτή δεν αποδυναμώνει ή περιορίζει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού.

